

Oinosen tutkimuksen vahvuus on ajanvieteohjelmien puhetapojen huomiorin analyysi ja erityisesti huomiorille annettu kulttuurin arvo. Se on tutkimuksessa usein helppo sivuuttaa, mutta Oinonen on ymmärtänyt sen kulttuurisen kamppailun tärkeäksi paikaksi.

Viihteen osuus ja merkitys Yleisradiolle näyttäytyy ristiriitaisena: Samaan aikaan kun matalaa kulttuuria virallisesti torjuttiin, se kuitenkin vakiinnutti paikkansa ohjelmistossa. Tämän vuoksi radion ajanvieteohjelmia voi pitää myönnetyksenä suuren yleisön maulle. Toisaalta ohjelmistojen pitkäikäisyys vihjaa Yleisradion ohjelmapolitiikan oletettua suuremmasta moniarvoisuudesta ja myötämielisyydestä viihdettä kohtaan.

Tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi asettuvat kolmen radiosarjan lisäksi myös suomalainen elokuvateollisuus, kirjallisuus ja muita viihdemuotoja. Tutkimus viittaa myös television kehitykseen ja radion sille antamaan malliin – merkittävä osa television konventioista sai tukea radiokauden muodoista ja yleisön tottumuksista.

Suosittujen ja yhteisesti tunnettujen sankarihahmojen vetovoimaa kannatteli jo sotien jälkeen intermediaalisesti rakentuva julkisuus. Sen avulla *Kankkulan kaivosta* tunnetusta Tippavaaran isännästä tuli yleiskulttuurin hahmo. *Kalle Kustaan seikkailujen* Pekka Lipponen liimautui osaksi kansallista sankaruuksia näyttelijän kansankiertueiden ja Suomen Filmiteollisuuden tuottamien elokuvien kautta. Vertailun rohkeaa käyttöä ja elokuvan tutkimuksen hyödyntäminen on ollut Oinonselta erittäin hyvä ratkaisu – nyt radioviihde asettuu osaksi suomalaista mediamaismaa ja sen kehitystä. Ajatus kerronnallisista traditioista, niille uusissa ohjelmissa annetuista haasteista ja myös muutoskohdista on helppo sisäistää. Tosin kirjoittaja itse on pitänyt mediajärjestelmiä laajemmin yhdistelevää analyysiä lähinnä vain täydentävänä näkökulmana, jotta tutkimusasetelma säilyttäisi rajansa ja kiinteytensä.

Teos on pitkä, mutta pitkistä lukukokemuksesta tekee nautinnollisen se tapa, jolla kohdeaineiston puhetapoja on saatu esiin. Oliskohan teoksen yhteyteen saanut

liitettyä mitenkään näytepaloja tai edes pari poimintaa radiovihteen äänimaisemista? CD olisi kulkenut kirjan takana sulavasti.

SARI ELFVING

Koti muotokuvien detaljeissa ja uutisissa

Tutta Palin OIREILEVA MILJÖÖMUOTOKUVA

Yksityiskohdat sukupuoli- ja säätyhierarkian haastajina. Helsinki: Kustannus Oy Taide 2004. 403 s.

Antti Seppälä TODELLISUUTTA KUVAA- MASSA – TODELLISUUTTA TUOTTAMASSA

Työ ja koti television ja vähän radionkin uutisissa. Jyväskylän Studies in Humanities. Jyväskylän yliopisto 2003. 211 s.

Parin vuoden sisällä on julkaistu kaksi väitöskirjaa, joilla päällisin puolin näyttäisi olevan hyvin vähän yhteistä. Turun yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksella vuonna 2004 väitellyt Tutta Palin tutki muotokuvamaalauksen detaljeja, ja Jyväskylän yliopistossa viestintätieteiden laitoksella vuonna 2003 väitellyt Antti Seppälä analysoi televisiuutisten tapaa esittää työhön ja kotiin liittyviä asioita. Onkin jännittävää vertailla, kuinka erilaisista tieteenraditioista ponnistavat tutkijat hahmottavat kahden vahvan yhteiskunnallisen instituution ja käytännön – maalaustaiteen ja uutisten – merkityksiä. Yhteistä molemmille tarkasteluille on kuvallisen kontekstin merkittävyys, vaikkakin uutisten kuvitukseen on Seppälän edustamassa journalismin tutkimusperinteessä pureuduttu varsin vähän.

Seppälä on omaksunut erityisesti Veikko Pietilän *TV-uutisista, hyvää iltaa* -tutkimuksen (1995) mukaisen kuvan ja puheen rinnakkaisen analyysitavan. Antti Seppälä purkaa

uutisten merkityksiä reflektoidun sisällönanalyttisen ja diskurssianaalyttisen fokuksen kautta, ja hänen työnsä on myös näiden metodien käytön kuvausta tutkijan arjessa. Hän jopa kirjoittaa kokeneensa jonkinlaisen "tieteenfilosofisen siirtymän" konstruktionistiseen suuntaan ja tekeekin melko huiman "käsitteellisen matkailun" työssään päätyen Michel Foucault'n määritelmään diskursseista käytäntöinä, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita (s. 59). Lukijan hämmästykseksi Seppälä ei kuitenkaan pääse tässä lupaavassa matkailussaan kovin pitkälle, vaan tyytyy käsittelemään aineistonsa hyvinkin perinteisellä tavalla, luokittelemalla uutisjuttujen äänellistä ja kuvallista kerrontaa diskurssianaalyttisesti.

Tutta Palin pohtii muotokuva-maalausta feministisen teorian käsitteistön, kulttuurin- ja taiteiden tutkimuksen ehkä laajimmin käytetyn metodin lukutavan, lähiluvun, pohjalta. Hän kiinnittää huomiota maalausten detaljeihin, "oireisiin" eräänlaisen sovelletun psykoanalyttisen tarkastelun kautta. Miten detaljit voidaan tulkita, mistä ne ovat oireita? Hänen materiaaliinaan ovat tunnettujen taiteilijoiden muotokuvamaalaukset, joita peilaamaan aikakausiin kulttuuri-ilmasto vasten.

Detaljitutkimus ponnistaa psykoanalyysin perinteestä ja semiotiikasta. "Kaikkein vähäpätöisin, marginaalinen yksityiskohta voi kertoa kulttuurisesta ilmiöstä tai dynamiikasta, joka ei muussa muodossa nouse 'leipätekstissä' esiin." (S. 47.) Mieke Bal ja Elisabeth Bronfen ovat tulkinneet oiretta feministisesti "navan" käsitteellä, joka on merkityksen keskuksena. Balin mukaan napa voi olla pieni yksityiskohta kuvassa, mutta tosiasiaa "räjäyttää" tai moninaistaa kuvan merkityspotentiaalit. Detaljin avulla siis pyritään löytämään "ei-vielä-ilmaistua", piilossa olevaa retorista kasaamaa tai tiivistymää. "Napa on intensiivinen yksityiskohta, joka on ladattu niin täyteen merkityksiä, että ne tulvivat yli äyräiden. Sen ulkoasu voi kuitenkin olla täysin banaali. Se voi paradoksaalisesti olla sekä täysi että tyhjä, keskus tai ydin täynnä merkitystä, puutteen ilmaisuvoimainen

merkki – kohta, joka kieltää autenttisen, lopullisen merkityksen mahdollisuuden tai "virallisen" tulokinnan aukottomuuden." (S. 48.) Elisabeth Bronfen ulottaa detaljin tai oireen merkityksen niinkin kauas, että hän näkee niiden tehtävänä virallisten järjestysten takana piilevien vaarallisten, järjestystä uhmaavien piirteiden kätkemisen. "Se tarjoaa ilmaisu jollekin, joka on niin vaarallista psyykkiselle terveydelle, että se on torjuttava." (S. 49.) Suomalaisessa taiteiden tutkimuksessa detaljeihin on kiinnitetty huomiota erityisesti subversiivisina elementteinä esimerkiksi sukupuolen, rodun ja luokan ilmentämisessä (Ville Lukkarinen, Anna Kortelainen ja Riikka Stewen). Detaljien lukemisella pyritään paljastamaan "kulttuurisia patologioita".

Antti Seppäläkin tutkii työnsään tietystä miehestä detaljeja: televisiouutisten aineistosta työn ja kodin kuvaukset ovat vähäinen lohko. Varsinkin kotiin kytkeytyvät jutut ovat harvinaisia, ovathan uutiset tunnetusti maskuliinisen julkisuuden ydinalueita. Seppälä joutuu toteamaan, että "kodin uutisia" löytyi tutkimusaineistosta niin vähän, että hänen piti käydä läpi sellaisiakin luokkia kuin "kodinhoito", "kaupunkiasuminen" ja "maaseutuasuminen". Hän valittaa myös kotiin liittyvän tutkimuskirjallisuuden puutetta: "Koti on koko lailla pois akateemisesta kirjallisuudesta", samoin koti sinällään ei ole uutisarvostuksissa korkealla. "Konkreettinen koti ei näytä olevan uutinen lainkaan." (S. 85–86.) Seppälä pohtiikin, miksi koti ei ole uutinen, ja päätyy hakemaan selitystä uutisen kulttuurisesta muodosta, joka sulkee kodin, siis yksityisen alueen ulkopuolelleen. "Kodista on vaikea saada julkista, jollei se ole alun alkaen julkinen koti, kuten vaikkapa tasavallan presidentin koti." (S. 87.) Kiinnostavaa on, että Seppälän aineistossa koti jäsenyy ikään kuin jonkinlaiseksi toiminnan päätepiteeksi tai lähtökohdaksi; suurin osa kotiin liittyvistä uutisista käsittelee Seppälän mukaan joko kotiin paluuta tai kodista lähtemistä. Kotona "olemista" ja "tekemistä" ei uutisissa kuvata, vaan koti muodostaa ikään kuin kehyyksen muulle, tärkeämmälle toiminnalle.

Tästä havainnosta löytyy inspiroiva yhtymäkohta Tutta Palinin tekemään henkilö- ja miljöömuotokuvien analyysiin. Hänen tutkimuksensa kanteenkin kuvattu Eero Järnefeltin vuonna 1890 maalaama J.Ph. Palménin muotokuva illustroi, miten maalaustaiteessa, uutisiin verrattuna toisentyypisen eliittijulkisuuden piirissä, tehtiin (ja tehdään) vastavia erotteluja yksityisen ja julkisen välille. Muotokuvassa esiintyvä Palmén oli lähes 80-vuotias, Helsingin yliopiston vt. sijaiskansleri ja senaattori. Hänellä oli takanaan ansiokas ura erilaisissa julkisissa tehtävissä. Muotokuvassa Palmén pönöttää biedermeier-tuolla Napoleon-asenossa yllättävästi kotiympäristössä. Taustalla istuu Palménin puoliso Emilie Palmén, parisukun kahdeksan lapsen äiti ompelukseensa keskittyneenä. Tutta Palinin tulkinnan mukaan Emilie Palmén sulautuu täydellisesti miljöön osaksi. Naisen arkinen toiminta on rekvisiittaisiin kuin biedermeier-tuoliin.

Emilie Palmén muodostaa maalausessa detaljin, samanlaisen rekvisiittamaisen yksityiskohdan miljöömuotokuvainstituutiosta kuin kotikin uutisintituutiosta. Hän "luo tunnelmaa" muotokuvaan aivan kuten naisetkin uutisissa ilmaisevat usein tunnetta. Samalla nainen muotokuvan taustalla korostaa miehen aseman merkittävyyttä, aivan kuten esimerkiksi valtiomiesten puolisoit kuvataan uutisissa joko taustalla tai rinnalla seisovina detaljeina. Koti yksityiskohtana antaa merkittävyyttä ja kontrastia julkiselle toimijalle.

Palinin ja Seppälän väitöskirjat ovat metodisesti kiinnostavia. Teosten lukemisen tekee helpoksi huolellinen johdattelu analyysin pohjana oleviin tiedepolemiikkeihin ja tutkimusprosesseihin ja perinpohjainen reflektointi. Samalla kun ne molemmat edustavat pedagogisestikin hyvää esitystapaa, niiden lukija tulee pohtineeksi, voiko käytettyjen metodien selityskykyä jotenkin arvioida. Ilmeistä on, että niin Antti Seppälän kuin Tutta Palininkin työt lisäävät oleellisesti ymmärrystämme kulttuuristen diskurssien toiminnasta institutionalisoituneissa käytännöissä, niiden voimasta tehdä "yksityinen" vieläkin yksityisemmäksi ja "julkinen" julkisemmaksi. Eliiille

suunnatun taiteellisen ilmaisuuden ja sen tuottajien sekä uutisten diskurssien, tekijöiden ja yleisön välillä ei ehkä olekaan suurta eroa. Erityisesti mediatekstien tutkimuksessa kannattaisi kehittää detaljien analyysia, esimerkiksi siihen suuntaan, että yhä enemmän kiinnitettäisiin huomiota siihen, mitä uutisissa ei "näy", minkälaisia käytäntöjä ne vaientavat ja sulkevat pois.

Kiinnostavaa on, että tutkimuksensa lopuksi Antti Seppälä päätelee, että uutisten trendinä on viime vuosikymmeninä ollut yksilöllistymisen, asioiden esittäminen minämuotoisina. Hän jopa tohtii väittää, että uutiset oirehtivat "henkilökohdaisen poliittisuudesta". Henkilökohdaisen poliittisuus on läsnä myös Tutta Palinin miljöömuotokuvien lähiluvussa. Hän pohtii omaa asemaansa feministitutkijana: tuleeko hän toistaneeksi omassa lähiluvussa tarkasteluohjeensa naisvihamielisiä eleitä? Naisten kuvat näyttävät tutkijan silmissä kaavamaisilta ja epädraamaattisilta – "kodikkuus tekee miehistä transgressiivisia, naisista ei". Subversiivinen voima siirtyykin miesten kuvauksiin, eli arki, perhe ja koti vain vahvistavat ja dramatisoivat sukupuolten hierarkiaa ja miesten vallakkuutta. (S. 354–355.) Uutistutkimukseen soveltaen on aiheellista kysyä, millainen merkitys yksityisellä on uutisintituutiosta; ovatko presidenttien perheet ja vaimot ja menestyneiden miesten takana olevat kärsivät naiset tai koristeelliset viihdyttäjät vain "puuduttavaa toistoa", jolla ei ole mitään tekemistä todellisen nais-subjektien kanssa?

IRMA KAARINA HALONEN

